

**EKOTA'SIR: UMUMTA'LIM MAKTAB O'QUVCHILARIDA
ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH BO'YICHA TA'LIM
LOYIHASI**

F.S. Meliboyeva

*Qo'qon DU, Geografiya va iqtisodiyot kafedrası katta o'qituvchisi, g.f.f.d
(PhD)*

R.A. Solijonova

*Qo'qon DU, Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari ta'lim yo'nalishi 4-
bosqich talabasi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumta'lim maktab o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish hamda atrof-muhitni muhofaza qilishga oid bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan "Ekota'sir" ta'lim loyihasining mazmuni, maqsadi va pedagogik ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot jarayonida ekologik ta'limning interaktiv metodlari, loyiha asosida o'qitish texnologiyasi hamda o'quvchilarning amaliy ekologik faoliyatini tashkil etish masalalari tahlil qilindi. Loyiha asosida tashkil etilgan ta'lim faoliyati o'quvchilarda ekologik tafakkur, tabiatga mas'uliyatli munosabat va barqaror rivojlanish tamoyillarini anglash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ekologik ta'lim loyihalari asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning ekologik muammolarni anglash darajasini oshirib, ularni tabiatni muhofaza qilishga yo'naltirilgan amaliy faoliyatga jalb etishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

Kalit so'zlar: ekologik ta'lim, ekologik madaniyat, atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik ong, ta'lim loyihasi, barqaror rivojlanish.

Keywords: environmental education, ecological culture, environmental protection, ecological awareness, educational project, sustainable development.

XXI asrda ekologik muammolar insoniyat taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi global masalalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Atmosfera ifloslanishi, suv resurslarining kamayishi, tuproq degradatsiyasi, biologik xilma-xillikning qisqarishi hamda iqlim o'zgarishi kabi muammolar nafaqat tabiat muhitiga, balki jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli ekologik muammolarni hal etishda jamiyatning barcha qatlamlari, ayniqsa yosh avlodning ekologik savodxonligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ekologik ta'lim yosh avlodni tabiatga ongli va mas'uliyatli munosabatda bo'lishga o'rgatishning muhim omillaridan biridir. Umumta'lim maktablarida ekologik bilimlarni shakllantirish orqali o'quvchilarda tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish zarurligi haqida tushuncha hosil qilinadi.

Bugungi kunda ekologik ta'limni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar hamda loyiha asosida o'qitish usullaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, o'quvchilarning amaliy faoliyatga asoslangan ekologik loyihalarda ishtirok etishi ularning ekologik ongini rivojlantirishda samarali natijalar beradi.

Shu nuqtai nazardan "Ekota'sir" ta'lim loyihasi umumta'lim maktab o'quvchilarida ekologik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, ularni tabiatni muhofaza qilish faoliyatiga jalb etish hamda ekologik madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan muhim pedagogik tashabbus hisoblanadi.

Asosiy qism. "Ekota'sir" ta'lim loyihasi umumta'lim maktablarida ekologik ta'limni rivojlantirish va o'quvchilarning ekologik madaniyatini shakllantirishga qaratilgan kompleks pedagogik faoliyatni o'z ichiga oladi. Ushbu loyiha nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ekologik faoliyatni ham o'z ichiga olganligi bilan ahamiyatlidir.

Loyihaning asosiy maqsadi – o'quvchilarda ekologik muammolar haqida bilimlarni shakllantirish, tabiatni muhofaza qilish zarurligini anglatish hamda ularni ekologik faoliyatga jalb etishdan iborat.

Loyihaning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- ✓ o'quvchilarning ekologik bilimlarini kengaytirish;
- ✓ atrof-muhit muammolari haqida tushunchalarni shakllantirish;
- ✓ tabiatni muhofaza qilishga oid amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish;
- ✓ ekologik madaniyat va ekologik mas'uliyatni shakllantirish;
- ✓ o'quvchilarning mustaqil tadqiqot olib borish ko'nikmalarini rivojlantirish.

“Ekota'sir” loyihasi quyidagi pedagogik yo'nalishlar asosida amalga oshiriladi.

Ekologik ta'lim jarayonida o'quvchilarga tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ekologik muammolar sabablari hamda ularning oqibatlari haqida bilimlar beriladi. Bunda geografiya, biologiya va boshqa tabiiy fanlar orqali ekologik mavzularni integratsiyalash muhim ahamiyatga ega.

Dars jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning bilimlarni faol o'zlashtirishiga yordam beradi. Masalan, “Aqliy hujum”, “Munozara”, “Klaster”, “Muammoli savol” kabi metodlar orqali o'quvchilarning ekologik muammolarni tahlil qilish va ularning yechimlarini izlash ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Amaliy ekologik faoliyat. Ekologik madaniyatni shakllantirish faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, amaliy faoliyat orqali mustahkamlanadi. Shu sababli loyiha doirasida o'quvchilar turli ekologik tadbirlarda ishtirok etadilar.

Bunday tadbirlarga quyidagilar kiradi:

- maktab hududini ko'kalamzorlashtirish;
- daraxt va buta ko'chatlarini ekish aksiyalari;
- chiqindilarni saralash va qayta ishlash bo'yicha targ'ibot ishlari;
- ekologik tozalash tadbirlarini tashkil etish;
- suv va energiya resurslaridan tejab foydalanish bo'yicha targ'ibot ishlari.

Ushbu faoliyatlar o'quvchilarda tabiatga nisbatan ehtiyotkorlik va mas'uliyat hissini rivojlantiradi.

Loyiha asosida o'qitish. Loyiha asosida o'qitish metodidan foydalanish o'quvchilarning mustaqil fikrlash, izlanish olib borish hamda ilmiy xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, o'quvchilar quyidagi mavzularda kichik tadqiqot loyihalarini amalga oshirishlari mumkin:

- ✓ maktab hududidagi ekologik holatni o'rganish;
- ✓ hududdagi chiqindilar miqdorini tahlil qilish;
- ✓ suv resurslaridan foydalanish holatini o'rganish;
- ✓ mahalliy ekologik muammolarni aniqlash va ularning yechimlarini taklif qilish.

Bunday tadqiqotlar o'quvchilarning ekologik tafakkurini rivojlantirish bilan birga, ularni ilmiy izlanishga ham yo'naltiradi.

Natijalar va muhokama. "Ekota'sir" ta'lim loyihasi asosida tashkil etilgan ekologik ta'lim faoliyati o'quvchilarning ekologik bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishda ijobiy natijalar berdi. Kuzatishlar shuni ko'rsatdiki, loyiha asosida o'tkazilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning ekologik muammolar haqidagi bilim darajasini sezilarli darajada oshirdi.

O'quvchilarda tabiatni muhofaza qilishga nisbatan ijobiy munosabat shakllanib, ular ekologik muammolarni hal qilishda faol ishtirok etishga intila boshladilar. Ayniqsa, maktab hududini ko'kalamzorlashtirish, chiqindilarni saralash hamda ekologik tozalash tadbirlarida o'quvchilarning tashabbuskorligi oshgani kuzatildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, loyiha asosida tashkil etilgan ekologik ta'lim o'quvchilarning:

- ekologik savodxonligini oshiradi;
- tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantiradi;
- mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi;
- jamoada ishlash va hamkorlik madaniyatini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, umumta'lim maktablarida ekologik ta'limni rivojlantirish bugungi kunning muhim pedagogik vazifalaridan biridir. "Ekota'sir" ta'lim loyihasi o'quvchilarda ekologik bilim, ko'nikma va madaniyatni shakllantirishda samarali pedagogik vosita bo'lib xizmat qiladi. Mazkur loyiha o'quvchilarning ekologik tafakkurini rivojlantirish, ularni tabiatni muhofaza qilish faoliyatiga jalb etish hamda barqaror rivojlanish tamoyillarini anglashiga yordam beradi. Shu sababli maktab ta'lim jarayonida ekologik loyihalarni keng joriy etish hamda ekologik ta'limni tizimli ravishda rivojlantirish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vahobov H., Alimqulov N., Sultanova N. Geografiya o'qitish metodikasi. Toshkent, 2020.
2. Omonov H.T., Xo'jayev N.X. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent, 2009.
3. Meliboyeva F.S., Muhamadaliyeva D. "Use of non-standart tests to assess students knowledge in geography classes". Formation of psychology and pedagogy as interdisciplinary scienses 3 (31), 11-16.
4. Meliboyeva F.S., Xolmurodova M.O. "The importance of interaktive software tools in increasing the effectiveness og geography edication". Экономика и социум №11 (113)-2 2023.
5. Yormatova D., Xushvaqtova X. "Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish". Darslik. Toshkent 2018.